

V. Otázka viny: různé podoby viny

T 1: „Každé jednání má následky ve světě, o nichž jednající nevěděl ... Tím, že svým pobýváním *připouštím*, aby se *mé životní podmínky* utvářely v boji s druhými a za působení příkoří druhým, nesu vinu za to, že žiji díky vykořisťování... Motivy mého jednání a cítění jsou ... tak mnohoznačné, že jasnost v rozhodnutí je možná pouze ve vzácných okamžicích nebo pouze zdánlivě, prostřednictvím slepé racionální abstrakce. Žiji jakoby v látce *pobývání*, které se v rozmachu života stále *zapléta*, abych si jakožto existence vydobyl *čistotu duše* ... Avšak nečistota bytí ponořeného do pobývání se navzdory jejímu překonání v pobývání ihned vytváří znovu. Nejenže musím odhazovat strusku, ale dokud žiji, musím též hledět na to, jak se tvoří nová. Vůbec nevím, co je má čistá duše, o níž jakožto možná existence pečuji, ale jsem odkázán na své konkrétní svědomí, které mne vede a v nějakém smyslu mne v mých nejnítěrnějších pocitech také shledává vinným. Čistota duše je pravda existence, která se v pobývání musí odvážit uskutečňovat nečistotu, aby se jakožto provinilá stále ujímala nekonečného úkolu uskutečňování čistoty v napětí časového pobývání. Jestliže jsem v pobývání možnou existencí, stávám se skutečným skrze jedno. Ale ujmout se jednoho znamená *zamítnout jiné možné*, byť třeba mlčky a ve smyslu racionální morálky nevinně. To jiné jsou však lidé jakožto existence, jež mohou existovat spolu se mnou ... Musím volit mezi mnohým v jeho rozmanitosti a zastupitelnosti, ale s tím důsledkem, že všechno je pak nic, a jedním, ale s tím důsledkem, že zradím to jiné, co ke mně přistoupilo jako vyzývající možnost a co se ... mohlo stát skutečností. Skrze nejhlubší odhodlanost ve skutečnosti existování upadám do objektivně neuchopitelné viny, která jakožto mně samému nepochopitelná hrozí mé duši v mlčenlivém pozadí. Tato vina nejradikálnějším způsobem rozbíjí každé sebeospravedlnění existence, která se skutečně stává sebou. Tím, že se činně ujímám života, zabírám tedy místo druhým, v zapletení dávám vznikat nečistotě duše, svým vylučujícím uskutečněním v zamítání zraňuji možnou existenci.“ (K. Jaspers, *Mezní situace*, str. 88–90.)

T 2: „Jestliže se v *mezní situaci* ... nepravdivá zastírání stanou pro existenci nemožnými, je ztracena opora v nejhlubším základu; já jsem já sám, ale jako vinný. Nyní mohu jen žít v napětí, v němž hledám vzestup. Nejde už o to být nevinný, nýbrž o to vyvarovat se viny, jíž se lze skutečně vyvarovat, abychom došli k vlastní, hluboké, nevyhnutelné vině – ale i zde aniž bychom našli klid. Zodpovědnost se stupňuje ve svůj existenciální patos vzít na sebe nevyhnutelnou vinu, jíž se jinak štítíme, abychom byli bezmyšlenkovitě zapleteni do bídné viny. Vykořisťující využívání zavazuje k výkonu. Nečistota se stává nárokem, který požaduje chtít jen v nejjasnější skutečnosti, abychom původní chtění přivedli k jasné řeči. Uskutečňování existence rozhodnutím pro jedno nachází nezrušitelnou pravou vinu v tom, že zamítlo možnosti existování.“ (Tamt. 92–93.)

T 3: „Je třeba rozlišovat:

1. *Kriminální vinu*: Zločiny spočívají v objektivně prokazatelných činech, které porušují jednoznačné zákony. Instancí je soud, který ve formálním postupu spolehlivě zjistí skutkovou podstatu a aplikuje na ni zákony.
2. *Politickou vinu*: Spočívá v činech státníků a v příslušnosti k určitému státu, v jejímž důsledku musím nést následky činů tohoto státu, jehož moci jsem podřízen a jehož řád umožňuje můj život. Všichni občané společně odpovídají za to, jakou mají vládu. Instancí je moc a vůle vítězova, ve vnitřní politice stejně jako v zahraničí. Rozhoduje úspěch. K zmírnění zvěle a násilí dochází díky politické chytrosti, která počítá s dalšími důsledky, a díky uznávání norem, které platí pod názvem přirozeného a mezinárodního práva.
3. *Morální vinu*: Za činy, kterých se přece vždycky dopouštím jako určitý jedinec, jsem zodpovědný morálně, a to za všechny své činy, i za politické a vojenské činy, které

vykonávám ... Instancí je vlastní svědomí a komunikace s přítelem a bližním, s milujícím člověkem, který má živý zájem o mou duši.

4. *Metafyzickou vinu*: Existuje solidarita mezi lidmi jako lidmi, v jejímž důsledku je každý spoluzodpovědný za všechno bezpráví a všechnu nespravedlnost ve světě, zvláště za zločiny, k nimž dochází v jeho přítomnosti nebo s jeho vědomím. Jestliže jsem neučinil všechno, co jsem mohl, abych jim zabránil, jsem spoluvinen. Jestliže jsem nenasadil svůj život, abych zabránil zavraždění druhých, ale jen přihlížel, cítím se vinen způsobem, který nelze právně, politicky a morálně přiměřeně postihnout. To, že ještě žiji, když se stalo něco takového, spočívá na mně jako nesmazatelná vina ... Instancí je jedině Bůh.“

(K. Jaspers, *Otázka viny. Příspěvek k německé otázce*, Praha 2006, str. 25–27.)

T 4: „Vina má důsledky navenek pro lidský život, ať už to postižený chápe nebo ne, a má i důsledky vnitřní povahy pro vědomí vlastního já, jestliže svou vinu nahlížím.

- a) Zločin dochází *treštu*. Předpokladem je, aby soudce uznal pachatele vinným podle svobodného rozhodnutí své vůle, nikoli aby potrestaný uznal, že je trestán právem.
- b) Z politické viny je nutno se *zodpovídat* a důsledkem je i nutná náprava a dále ztráta nebo omezení politické moci a politických práv. Je-li vina v souvislosti s událostmi, které byly rozhodnuty válkou, může být pro poražené důsledkem zničení, deportace, vyhlazení. Anebo, jestliže vítěz chce, může důsledky převést na určitou formu práva a tím i míry.
- c) Z morální viny vyrůstá morální náhled a tím i *pokání a obroda*. Je to vnitřní proces, který pak má i skutečné důsledky ve světě.
- d) Z metafyzické viny vyplývá *proměna vědomí vlastního já před Bohem*. Pýcha je zlomena. Tato proměna bytosti vnitřním jednáním může vést k počátku nového vnitřního života, spojeného však s nesmazatelným vědomím viny v pokoře, která se uskrovnuje před Bohem a ponořuje všechno konání do takové atmosféry, v níž svévole je nemožná.“

(Tamt., str. 31–32.)

T 5: „Obviněný slyší *výčitky zvenčí*, ze světa, nebo *zevnitř*, z vlastní duše. Výčitky zvenčí mají smysl, pokud jde o zločin a politickou vinu. Jsou vyslovovány s vůlí uvalit trest a volat k odpovědnosti. Platí právně a politicky, ne morálně a metafyzicky. Zevnitř slyší viník výčitky za své morální selhání a vůči své metafyzické křehkosti, a pokud je zde původ politického a zločinného jednání či nečinnosti, pak i za ně. Morálně můžeme dávat vinu jen sobě samým, ne druhému, a jestliže druhému, tedy jen v solidaritě láskyplného boje. Nikdo nemůže morálně soudit druhého, ledaže by ho soudil ve vnitřní spjatosti, jako by to byl on sám. Jen tam, kde je druhý pro mne to, co já sám, vzniká blízkost, která dovoluje, aby se ve svobodné komunikaci stalo společnou věcí to, co uskutečňuje posléze každý o samotě.“ (Tamt., str. 36–39.)

T 6: „Je otázka, v jakém smyslu lze soudit *kolektiv* a v jakém *jednotlivce*. Má bezpochyby smysl volat k odpovědnosti všechny příslušníky určitého státu za následky, které vznikají z jednání tohoto státu. Jde tu o záležitost kolektivu. Tato odpovědnost má však své meze, neznamená obviňovat morálně a metafyzicky jednotlivce. Týká se i těch státních příslušníků, kteří se bránili režimu a příslušným činům ... Za zločin může být ovšem potrestán jen jednotlivec, ať už se ho dopustil sám, nebo ať má řadu kompliců, kteří jsou ... vedeni k odpovědnosti. Existují roty lupičů nebo spiklenců, které mohou být ve svém celku označeny za zločinné. Pak vyplývá trestnost z pouhé příslušnosti k takové rotě. Je však nesmyslné morálně obviňovat nějaký národ jako celek ... Morálně lze vždy posuzovat jen jednotlivce, nikdy ne kolektiv ... Národ jako celek nemůže být vinen nebo nevinen – ani v kriminálním ani v politickém (zde jsou odpovědni jen občané státu) ani v morálním smyslu. Posuzování v kategorii národa je vždy nespravedlivé; ... Kolektivní vina národa ... tedy nemůže – s výjimkou politické odpovědnosti – existovat: ani jako kriminální ani jako morální ani jako metafyzická vina.“ (Tamt., str. 37–40.)

